

»fremmed« barnomsorg bör ske i offentligrättsliga eller i privaträttsliga former. När det gäller den offentliga barnomsorgen kan vi inte, menar jag, ta ställning till vilka juridiska former som är bäst förrän vi vet vilka de sociala problemen är och Kirstens artikel ger här inte ett tillräckligt underlag. Vi kan inte diskutera rätten lösryckt från sitt sociala sammanhang. Vi måste först veta vilken situation vi har och vilken vi önskar och därefter se vilka juridiska former som passar bäst.

Genom att tala om »fremmed« barnomsorg och »tankeeksperiment« föreställa mig børnepasning reguleret som et forbrugerretligt område, dvs. som en privat service«, lämnar Kirsten om jag har förstått henne rätt dessutom frågan om hur vi bäst ska regulera den offentliga barnomsorgen och kommer över på frågan om vi kanske istället ska gå in för privat barnomsorg. I artikeln framkommer inget som tyder på att Kirsten studerat vare sig det rättsliga eller det sociala innehållet eller problemen inom privat avlönad barnomsorg. Medan jag var kritisk mot underlaget för att diskutera juridiska reformer inom offentlig barnomsorg är jag dubbelt kritisk mot att diskutera valet av privat eller offentlig barnomsorg utifrån rättsregler.

Valet offentligt understödd barnomsorg eller icke kräver kunskaper om bägge formerna. Jag tror kanske också att situationen är så olik mellan de nordiska länderna att det i sig själv medför en olik problematisering av denna fråga. I Norge, som konkurrerar med Portugal om sämst daghemstäckning i Europa, tror jag kvinnors upplevelser av den osäkra och dyra privata barnomsorgen gör att situationen i Danmark framstår som rena drömmen. Jag ska inte här gå in på en diskussion om privat eller offentlig barnomsorg men jag vill framhålla att barnomsorg kostar och utan offentligt stöd kommer barnens och de anställda barnvårdarnas intressen ständigt att stå i konflikt med föräldrarnas ekonomiska intressen. En konflikt som följaktligen de sämst ställda klasserna kommer sämst ut av. Denna konflikt har jag tyvärr egen erfarenhet av. Mina barn är nu på ett privat daghem (som har ett visst statligt ekonomiskt stöd) för att jag ej får kommunal daghemsplats. För detta betalar jag Nok 3.600,-/månad, 12 månader om året. Det behövs vikarier när personalen är sjuk, nya leksaker, upprustning av lokaler mm men allt det innebär att föräldrabetalningen stiger ytterligare. Personalen är i kläm – de vet att deras krav belastar oss föräldrar ekonomiskt – och vi är i kläm, vi vill barnens och personalens bästa men har begränsade resurser. Med ett offentligt stöd och ansvar kunde konflikten ha flyttats från två utsatta grupper till den instans som bör ha ett ansvar. Barnomsorgen är och bör inte göras till en privat fråga, det är samhällets ansvar att ekonomiskt garantera denna i ett lönearbetsamhälle. Detta hindrar inte att vi kan kräva dess organisering och rättsliga regulering i våra intressen. Men den rättsliga reguleringen kan inte komma först, inte förrän vi vet vad vi har och vad vi vill ha.

Reproduktionsteknologi

Kvindeligt seminar den 7.-9. november 1986

Af Kirsten Ketscher

En gruppe tyske kvindelige jurister har taget initiativ til at organisere et arbejdsforum om reproduktionsteknologi for europæiske kvindejurister. Formålet hermed er at mobilisere nogle fælles kræfter mod den fremadstormende genteknologis ideoende fare som hersker- og kontrolinstrument rettet mod kvinder. Som led i disse bestræbelser blev der i november 1986 afholdt et arbejdsseminar i Basel, Schweiz. Jeg deltog som eneste skandinav.

De kvinderetlige problemer, der rejser sig, når moder- og faderskab ikke mere er entydigt naturgivent, bliver kolossale. På seminaret kunne vi naturligvis ikke nå at drøfte problemerne igennem til bunds, men vi nåede at antyde skelettet af en problematisering samt et arbejdsgrundlag for næste møde, der finder sted i Saarbrücken, Tyskland, den 12.-14. juni 1987.

Behovet for en retlig problematisering af de nye forplantningsteknikker er åbenbar. Udviklingen af disse teknikker stiller spørgsmålet om kvindeoffentlighedens muligheder for kontrol med og grænsesætning for lægevidenskabens potentiale. Kvinderne bliver let statister og degraderet til forsøgspersoner i den videnskabelige proces, der hele tiden udvider livets grænser. Legitimation for disse forsøg og villige forsøgspersoner skaffes gennem mange kvinders tragiske og ufrivillige barnløshed. Selv om det må være i orden at forsøge at afhjælpe en barnløshed, kan denne grund dog ikke bruges til en uhæmmet udvikling af teknikker, der vil gribe ind i alle kvinders liv og skabe ny kontrol over kvinders reproduktive kræfter. En udvikling, der også truer kvinders monopol på barnefødsler gennem forsøg, der i sin yderste konsekvens må karakteriseres som perverse.

Mødet var tilrettelagt således, at repræsentanter for de enkelte tilstedeværende lande orienterede om, hvilke problemer den ny teknologi rejser i forhold til eksisterende lovgivning, specielt vedrørende forsørgelsesrettigheder, abortrettigheder og moder- og faderskabsrettigheder. Undfangelse uden for livmoderen rejser helt nye spørgsmål med hensyn til fostrets tilhørsforhold. Hvem bestemmer om fostret skal indplanteres og i hvem? Det vil sige konflik-

ten mellom den genetiske mor (hende der har givet ægget) og den eventuelle biologiske mor (hender der føder barnet). Hvorledes er faderens (sædgiverens) retsstilling i forhold til det foster, der ligger i petriskålen? Der skabes helt nye konfliktflader mellem kvinde og mand. Det »frigjorte« foster muliggør på en helt ny måde mandens kontrol over det udfødte barn.

Abort-, børne- og forsørgelseslovgivningen i de forskellige lande blev diskuteret. Den forskellige udformning gør, at de retlige udslag vil blive forskellige. Forskelligheden til trods viste der sig tilsyneladende en entydig tendens mod, at undfangelse uden for livmoderen vil muliggøre og derfor muligvis faktisk medføre en udvikling med større kontrol af kvinders evne til at føde børn. En kontrol vi allerede i dag mere end aner gennem den stadig større brug af fosterdiagnostik, hvor kvinders angst for at føde vanskabte børn rent faktisk i mange lande har medført, at kvinder er under samfundskontrol under hele svangerskabet.

Fælles for alle de deltagende lande var, at der ikke findes egentlige retsregler for brug og anvendelse af fosterdiagnostik og IVF-fertilisering. Det er stort set lægerne, der har afgjort, hvilke grænser der er for forsøgene. I Schweiz foreligger der således et sæt etiske retningslinjer, der sætter grænser for lægernes hittepåsomhed. Der var fuld enighed på seminaret om, at lægernes etik ikke alene kan være grænsesættende for denne teknologiske anvendelse. På hvilke andre samfundsområder kunne man forestille sig, at man blot overlod til standens etik at afgøre, hvordan der skal sættes samfundsmæssige grænser? Hvorledes ville det f.eks. se ud, om man overlod til virksomhedernes og landmændenes etik at sætte grænser for miljøforureningen.

Vi prøvede som næste skridt at diskutere almene principper for en retlig regulering af forplantningsteknologien. Udgangspunktet må være, at kvinderne er i centrum for de retlige overvejelser, og at kvinde og foster må betragtes som ét. Den mulighed at fostret kan eksistere uden for livmoderen gør, at der i højere grad kan konstrueres et modsætningsforhold mellem kvinde og foster. Men teknologien muliggør også en kommerciel udnyttelse af fostre af hidtil ukendt karakter. Nogle deltagere mente i lyset heraf, at kvindebevægelsens gamle krav om selvbestemmelsesret over egen krop må reformuleres. Ligger det f.eks. inden for selvbestemmelsesretten at sælge de befrugtede fostre ved IVF-fertilisering? Kan vi risikere, at kvindernes abortrettigheder indskrænkes? etc. etc.

Drøftelserne var som det fremgår på det problemrejsende stadie. De fortsætter som nævnt ved yderligere et seminar i juni. Til brug herfor foreligger grundige referater (på tysk) fra det netop afholdte seminar.

Oppseiingsvernet for gifte kvinner

Av Ragnhild Olsnes

Nogres Høgsterett avsa den 15. september 1986 dom i den såkalla Hillesland-saka, ei sak som no i fleire år har versert for domstolane og oppteke norsk offentlegheit. Høgsterett godtok oppseiinga av dei 4 kvinnene som hadde gått til sak, og domen er av mange blitt oppfatta som eit slag mot gifte kvinners oppseiingsvern.

Saka galdt i korte trekk fylgjande: Ei mindre verksemd måtte gå til innskrenkingar, og 6 arbeidstakarar vart sagt opp. Av desse gjekk 4 til søksmål for å få kjent oppseiingane ugyldige. Dei hevda ikkje at verksemda ikkje kunne seia opp eit visst tal arbeidstakarar, men meinte andre måtte gå før dei sjølve.

Dei var alle kvinner, gifte og tilsette på deltid, og nett dette meinte dei var årsaken til at dei vart sagt opp framfor andre arbeidstakarar med kortare ansiennitet enn dei sjølve. Dei meinte difor oppseiingane var usaklege og ulovlege etter arbeidsmiljølova § 60 nr. 2 og likestillingslova § 4, jfr. § 3. Fyrstnemnde regel fastset at oppseiing som skuldast driftsinnskrenking eller rasjonaliseringsiltak ikkje er sakleg dersom arbeidsgjevar har anna »passende arbeid i virksomheten« å tilby. Vidare har føresegna ein regel om saklegheitsvurderinga ved oppseiing grunna innskrenking/rasjonalisering, og denne er at verksemdas interesser og omsynet til den enkelte arbeidstakar skal vegast mot kvarandre. Likestillingslova forbyr forskjellsbehandling av kvinner og menn, og omgrepet forskjellsbehandling omfattar også handlingar som faktisk verkar slik at det eine kjønn på urimeleg måte stillast dårlegare enn det andre («skjult diskriminering»).

Dei viste til at 6 andre arbeidstakarar som ikkje var oppsagde hadde kortare ansiennitet enn dei sjølve, og dei meinte korkje kvalifikasjon eller andre omsyn gav høve til å fråvike ansiennitetsprinsippet når det galdt desse 6. Ansiennitetsprinsippet er ikkje lovfesta, men dei viste til hovudavtala mellom LO og NAF (korkje verksemda eller dei tilsette var organiserte) som seier at ansienniteten skal fylgjast »under ellers like vilkår«, og til praksis i det dei hevda at ansiennitetsprinsippet no nærast er einerådande.